

Отримано: 20.10.2020 р.

Прорецензовано: 26.10.2020 р.

Прийнято до друку: 30.10.2020 р.

e-mail: prohovnik100786@ukr.net

DOI: 10.25264/2409-6806-2020-30-54-60

Проховник П. Історичні аспекти військово-технічного співробітництва Україна – НАТО на сучасному етапі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2020. Вип. 30. С. 54–60.

УДК 327(477) «2014/2020»

Павло Проховник

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНА – НАТО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проаналізовано історію розвитку військово-технічного співробітництва між Україною та НАТО як одного із визначальних напрямків міжнародного військового партнерства. З урахуванням конкретних історичних обставин та зовнішньої агресії з боку Російської Федерації, наголошено на важливості військово-технічного співробітництва України з країнами Північноатлантичного альянсу для реалізації політичних цілей і завдань держави щодо розвитку оборонно-промислового комплексу та забезпечення національної безпеки країни.

Ключові слова: військово-технічне співробітництво, НАТО, Україна, оборонно-промисловий комплекс.

Pavlo Prokhovnyk

HISTORICAL ASPECTS OF MILITARY-TECHNICAL COOPERATION UKRAINE-NATO AT THE PRESENT STAGE

The article analyzes the history of the development of military-technical cooperation between Ukraine and NATO as one of the defining areas of international military partnership. Taking into account specific historical circumstances and external aggression by the Russian Federation, the importance of Ukraine's military-technical cooperation with partner countries for the implementation of political goals and objectives of the state for the development of defense industry and national security is emphasized. Ukraine faced new types of threats in all spheres of the state's life, in the military in particular, which required active assistance from partner countries. The realities of the hybrid war, which has targeted our country, require new approaches to ensuring the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine, including by strengthening military partnerships with the European Union and the United States. In modern geopolitical, socio-economic, international legal, military-political conditions, the nature, forms and directions of Ukraine's military partnership need to be rethought and clarified. Today, Ukraine's military cooperation with NATO is of a strategic nature, the tasks of which can be grouped into four key areas: maintaining military-political dialogue; assistance in reforming and developing the Armed Forces of Ukraine; ensuring contribution to international security and peacekeeping; defense and technical cooperation.

As a result of this study, NATO membership will open new opportunities for Ukraine's competitive defense industries and lay the foundation for military-technical cooperation at the international level. In this context, the myth that Ukraine's accession to NATO will involve the collapse of Ukraine's defense industry through the introduction of new NATO military standards, requirements for rearmament for our army is completely eliminated.

Key words: Military-technical cooperation, NATO, Ukraine, defense-industrial complex.

Співпраця України з НАТО у військово-технічній сфері започаткована ще у 1990-х рр. Головною метою військово-технічного співробітництва України, відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами» (1999 р.), було «забезпечення національних інтересів і безпеки держави, оснащення Збройних Сил та інших військових формувань сучасним озброєнням і військовою технікою, іншими товарами військового призначення, розвиток експортного потенціалу військово-промислового комплексу, підвищення науково-технічного та технологічного потенціалу оборонної галузі України» [11].

Військово-технічне співробітництво України (далі – ВТС) та НАТО відбувається в рамках Річних національних програм співробітництва Україна – НАТО, дворічних Робочих планів Військового ко-

мітету Україна – НАТО та його щорічних Імплементацийних програм, а також Індивідуальної програми партнерства між Україною і НАТО («Меню партнерства») у рамках Програми «Партнерство заради миру» та інших ініціатив Альянсу [17].

В цілому аналіз наукової літератури з проблематики міжнародного військового співробітництва вказує на потребу теоретичного вивчення процесів трансформації у сфері міжнародного військового партнерства та виокремлення місця та ролі України у глобальних безпекових процесах та структурах в умовах тривалої гібридної війни, яка була розв'язана кремлівським агресором навесні 2014 р.

Питаннями співробітництва між Україною та НАТО займалися вітчизняні фахівці. Так І. Долгов та В. Корендович у своїй статті «Конструктивне партнерство Україна – НАТО: оборонні аспекти» зазначають, що перебуваючи у спільному геополітичному просторі, Україна та НАТО стикаються зі спільними викликами безпеки. Певний інтерес викликають роботи В. Горбуліна «План дій Україна – НАТО: досягнення і проблеми», А. Соболева «Міжнародна обстановка та виклики безпеки для України», С. Лепявка, А. Магомедова «Співробітництво у військовій сфері, як приклад практичної взаємодії на рівні Україна – НАТО в площині реальних військових загроз» та ін.

Напередодні сучасної російсько-української війни головними проблемами ВТС України з іноземними державами, на думку експертів, були: невизначеність оборонної політики держави (підприємства ОПК залишалися без орієнтирів для розвитку, не могли планувати діяльність щодо створення сучасних виробничих потужностей); низька ефективність державного управління оборонною сферою та ін. [5, с. 5-7].

«Чи можливо взагалі говорити про стратегію ВТС у нашій державі?», – риторично запитував президент Асоціації «Українські оборонні технології» В. Грек у 2011 р. Він відзначив, що ВТС в Україні є досить несистемним явищем, яке традиційно забезпечує продаж застарілої техніки зі складів Міністерства оборони України (МОУ), також продаж підприємствами окремих запчастин та виконання робіт згідно попередньо укладених контрактів з іноземними замовниками. Таким чином, враховуючи відсутність на рівні держави програми розвитку озброєння, не доводиться говорити про системну стратегію ВТС України [5, с. 37].

Зауважимо, що упродовж 1990–2000 рр. головним партнером України з ВТС з урахуванням частки імпорту/експорту товарів як військового так і подвійного призначення тривалий період була Російська Федерація. Проте обсяг торгівлі зброєю України з Росією поетапно зменшувався з 30-32% (2000-2002 рр.) до 20-24% (2007-2008 рр.). Експерти зазначають, що українську продукцію країна-агресор закупляла тоді, коли російський ОПК не в стані був забезпечити певні технічні показники відповідної якості щодо комплектації російської продукції для експорту та з метою уникнення створення дублюючого виробництва для тих зразків озброєння та військової техніки (ОВТ), вироблення яких не перевищить період 7-10 рр. [5, с. 15].

Констатуємо, що результатом тривалої інтеграції з РФ стало суттєве відставання оборонно-промислової сфери України в технологічному плані від багатьох військових експортерів розвинутих країн світу. Проте, не зважаючи на це, вдалося зберегти головні позиції в галузі оптоелектронного та радіо приладобудування. Обмеженими є можливості українського ВПК в питаннях серійного виробництва озброєння та техніки. Зокрема, це стосується випуску приватними підприємствами в промислових масштабах лазерних комплексів мирного призначення, а також радіолокаційних елементів, виготовлення підприємствами прицілів для танків та артилерійських комплексів тощо. Що стосується галузі проектування і розробки систем надвисоких радіочастот та будівництва станцій радіоелектронної розвідки, то їх виробництво втрачено, оскільки завод «Точмаш» перебуває на території міста Донецьк, окупованого РФ [5, с. 15].

В умовах російсько-української війни, у березні 2014 р. новим урядом України було прийняте логічне рішення про повне припинення ВТС із Росією як країною-агресором. Як наслідок, для забезпечення своїх оборонних потреб Україна звернула увагу на потенціал ВТС із Заходом. Україна відмовилася від позаблокового статусу і законодавчо визначила намір вступити до ЄС і НАТО [3]. Водночас, як відзначав заступник голови Державної служби експортного контролю України В. Полянський, «необхідно активізувати зусилля щодо захисту національних економічних інтересів України при здійсненні міжнародного ВТС, рішучіше протидіяти намаганням окремих представників іноземних держав використовувати теми нерозповсюдження й експортного контролю в інтересах отримання конкурентних переваг для власних експортерів на міжнародних ринках зброї» [5, с. 45].

У грудні 2014 р. для допомоги Україні у зміцненні оборонної спроможності та подальшого реформування сектору безпеки і оборони було офіційно оголошено про початок практичної реалізації п'яти нових трастових фондів НАТО, а саме: розвитку систем логістики та стандартизації ЗСУ; розвитку систем зв'язку та автоматизації ЗСУ; перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців; фізичної реабілітації (протезування) військовослужбовців, поранених в ході проведення антитерористичної операції; розвитку системи кібернетичного захисту України [13, с. 63].

Водночас, упродовж російської агресії проти нашої держави, Міністерство оборони України, Міністерство закордонних справ України спільно з іншими міністерствами та відомствами активно розробляли заходи, щодо збільшення частки ВТС України з країнами-партнерами. Пріоритетними напрямами у цій співпраці стали: формування договірної бази у військово-технічній сфері з метою розширення можливостей поглиблення ВТС; діяльність двосторонніх комісій з ВТС згідно з міжурядовими двосторонніми угодами; пошук зацікавлених у купівлі продукції українського ОПК зарубіжних партнерів та іноземних спец експортерів; участь українських делегацій на міжнародних виставках озброєння та техніки, відвідування авіакосмічних салонів [5, с. 41].

Додамо, що у процесі налагодження ВТС із державами-членами НАТО важлива роль відводилась Департаменту військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки МОУ. Цей структурний підрозділ МОУ забезпечував формування та реалізацію державної політики у сфері ВТС, спрямованої на розвиток озброєння, військової та спеціальної техніки (ОВТ), організацію науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт з розроблення та модернізації ОВТ, здійснення їх закупівлі, ВТС з іноземними державами, міжнародними організаціями в інтересах оснащення ЗСУ сучасними зразками ОВТ, іншими товарами військового призначення, реалізацію повноважень МОУ в сфері експортного контролю і безпеки оборонних технологій держави [6].

16 грудня 2015 р. була підписана «Дорожня карта військово-технічного співробітництва між НАТО і Україною», яка передбачала: удосконалення сил і засобів Збройних Сил; співпрацю в галузі стандартизації і кодифікації; трансформацію української оборонної промисловості; участь України в ініціативі НАТО «Розумна оборона»; поглиблення співпраці між НАТО і Україною в галузі військових науково-дослідних робіт; підвищення кваліфікації українського персоналу, залученого до ВТС з Альянсом [10].

Більшість заходів, передбачених «Дорожньою картою», були зосереджені на участі України в Робочих групах під егідою Наради національних керівників у галузі озброєнь (CNAD) – комітету НАТО високого рівня, що відповідає за розвиток співробітництва в галузі озброєнь. Передбачалося, що спільна робоча група Україна – НАТО з військово-технічного співробітництва розроблятиме свою робочу програму на основі «Дорожньої карти» [10].

Українські експерти констатують, що найбільшим досягненням України у ВТС із країнами-членами ЄС та НАТО можуть стати проведення спільних досліджень, впровадження серійного виробництва модерних зразків ОВТ для забезпечення потреб ЗСУ, а також спільний вихід на військові ринки інших країн. Експерти зазначають, що організація спільної роботи по створенню новітніх військових комплексів із західними країнами передбачає впровадження принципу співпраці «*juste retour*» (по справедливості), що є визначальним для країн Альянсу. Суть його полягає в погодженні зі стратегічними партнерами спільного виробництва зразків ОВТ з безумовним врахуванням пропорції, згідно якої, залежно від того, скільки держава внесла коштів у спільне розроблення та виробництво озброєння, розраховується кількість замовлень, що будуть передані для відпрацювання підприємствами ОПК цієї держави» [5, с. 18-19].

Власне у контексті розгляду питання ВТС України з державами-членами НАТО, діяльність Спільної робочої групи (СРГ) Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва заслуговує на особливу увагу [5, с. 18-19]. І. Долганов відзначав, що реалізація основних напрямів оборонно-технічного співробітництва на початковому етапі російсько-української війни здійснювалася шляхом інформаційного обміну та просування ініціатив України під час засідань комітетів та груп, що відкриті для участі країн-партнерів. Така участь дозволяла отримувати інформацію про сучасний стан та напрямки розвитку озброєння, військової техніки й обладнання, обмінюватись досвідом у цій галузі як з державами-членами НАТО, так і країнами-партнерами, а також сприяє просуванню інтересів національного оборонно-промислового комплексу [5, с. 18-19].

Серед практичних аспектів оборонно-технічного співробітництва України з НАТО варто відзначити участь представників України у засіданнях структур Конференції національних директорів з

питань озброєнь НАТО та Комітету з питань стандартизації, відкритих для участі країн-партнерів. Системна і послідовна участь українських фахівців у роботі згаданих структур створила передумови для вивчення та застосування передових стандартів для розробки і виробництва нових видів озброєнь та військової техніки: розширення можливостей і ринків збуту ОВТ українського виробництва; доступу до новітніх технологій при спільному виробництві ОВТ; залучення закордонних інвестицій та проведення модернізації власних озброєнь і диверсифікації свого військового арсеналу [5, с. 18-19].

У перший рік російської агресії проти України, 13 жовтня 2014 р. відбулося засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи у штаб-квартирі НАТО у Брюсселі. Делегацію України очолював заступник Секретаря РНБО України М. Коваль (від Альянсу співголозував заступник генсека НАТО з політичних питань та політики безпеки Террі Стаматопулос). Українська делегація ознайомила учасників з перспективами розвитку воєнно-політичної ситуації в Україні, також акцентувала увагу присутніх на пріоритетних напрямках роботи Президента України та Уряду щодо підвищення обороноздатності країни [20].

Під час візиту до штаб-квартири НАТО, українська делегація зустрілася із заступником Генерального секретаря Альянсу з питань оборонної політики та планування Х. Брауссом. В ході зустрічі сторонами обговорювалися питання здійснення комплексного огляду безпекового сектору та оборони України для визначення пріоритетів, засад і напрямів подальшого практичного співробітництва в середньостроковій та довгостроковій перспективі. Учасниками також обговорювалося питання імплементації Трастових фондів, започаткованих під час вересневого Саміту Альянсу в Південному Уельсі 2014 р., які спрямовані на реформування оборонного сектору України [20].

Для допомоги Україні у реформуванні Збройних Сил України, вирішенні нагальних питань, пов'язаних із наслідками збройної агресії РФ, НАТО розпочало практичну реалізацію проектів щодо зміцнення обороноздатності держави за підтримки Трастових фондів НАТО [14, с. 77].

Успіхи ВТС України з НАТО, зокрема стан і перспективи співробітництва в оборонно-технічній сфері, а також співпрацю в рамках робочих груп Конференції національних директорів з озброєння, Агенції НАТО із забезпечення і Організації НАТО з питань науки і технологій, обговорено на засіданні Спільної робочої групи Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва у січні 2015 р. [21].

Зрештою, у листопаді 2015 р. на засіданні Спільної робочої групи Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва вдалося сформулювати «Дорожню карту інтеграції в оборонно-технічній сфері». В чергове представниками Альянсу було наголошено на тому, що НАТО і надалі здійснюватиме дієву підтримку ЗСУ у сфері оновлення озброєння та військової техніки та впровадження стандартів НАТО у повсякденну діяльність українського війська [18].

Під час засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва (червень 2016 р.) сторонами обговорювалися положення «Державної цільової оборонної програми розвитку озброєння та військової техніки на період до 2020 р.», реалізація проектів Трастових фондів НАТО для України, а також реформування національного оборонно-промислового комплексу. Як результат, було схвалене Положення про діяльність СРГО та оновлену версію «Дорожньої карти Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва» [19].

Відзначимо, що значна частка допомоги НАТО та її держав-членів й надалі надавалася Україні через програми Трастових фондів НАТО. На цей час Міністерство оборони України як основний бенефіціар допомоги, було залучене до реалізації ряду заходів, а саме: удосконалення комплексів зв'язку та автоматизованого управління підрозділами; знешкодження легких озброєнь, стрілецької зброї, протипіхотних мін типу ПФМ-1 і звичайних боєприпасів; розвитку системи національної протимінної діяльності та протидії саморобним вибуховим пристроям [15, с. 88].

Виконання Україною «Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року» та інші питання були обговорені 15 червня 2017 р. у Києві на черговому засіданні Спільної робочої групи Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва [4].

23 травня 2018 р. в Одесі відбулося чергове засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО. У рамках поглиблення практичного партнерства в оборонно-технічній сфері сторонами обговорювалося взаємодія щодо реалізації Трастових фондів НАТО у досягнення сумісності з Альянсом в сфері оборони, модернізація системи навчання фахівців структур сектору безпеки і оборони в галузі оборонно-технічного співробітництва [12]. Відзначено, що реформування систем логістики і стандар-

тизації здійснюється у рамках досягнення Україною Цілей партнерства, виконання заходів Робочого плану Військового комітету Україна – НАТО з використанням консультативно-дорадчої допомоги Альянсу [16].

Слід звернути увагу на те, що сьогодні провідну роль у сфері ВТС з державами-членами НАТО відведено Укроборонпрому. Структура бере участь у різноманітних організаціях НАТО, таких як NATO Industrial Advisory Group, під егідою якої підприємства України задіяні в проведенні багатонаціональних досліджень у сфері озброєння та військової техніки. Налагоджено спільну роботу з NATO Support and Procurement Agency (NSPA) [7].

У розпал російсько-української війни, NSPA вийшла з ініціативою включення підприємств ОПК України до переліку виробників продукції оборонного призначення. Це рішення надало можливість нашим виробникам приймати участь у тендерах на постачання товарів та послуг для членів і партнерів Альянсу в межах програми Random Brokerage Services [7].

Підприємства Укроборонпрому активно співпрацюють з іноземними партнерами (виготовлення та поставка авіаційних керованих ракет, послуги з ремонту та модернізації бойових літаків і гелікоптерів тощо). Перспективними є спільні контракти по випуску високоточних боєприпасів та засобів ураження, виготовлення протитанкових керованих ракетних комплексів, високотехнологічних засобів ураження для артилерійських систем та мінометів, техніки ППО, авіації. Державне підприємство «Антонов» приймає активну участь у програмі Strategic Airlift Interim Solution. Українське гідроакустичне обладнання в межах концепції «Розумна оборона» використовується в проєкті «Захист портів» [7].

Значну роль в експорті зброї та техніки відведена Громадській спілці «Ліга оборонних підприємств України» (Ліга) – недержаним профільним об'єднанням національних приватних виробників озброєння і військової техніки. На сьогоднішній день до її складу входять 67 провідних вітчизняних приватних компаній – виробників оборонної продукції за напрямками: бронетехніка, безпілотні літальні апарати, військові кораблі, військова авіація, засоби радіолокаційного спостереження та радіоелектронної боротьби, засоби зв'язку та захисту інформації, засоби радіаційного, хімічного та бактеріологічного захисту, засоби тактичної медицини, військова електроніка та прилади, модернізація військової техніки та озброєння бойових літаків, особиста зброя та спорядження, тренажери та симулятори та ін. [9]

Заступник директора Департаменту контролю над озброєннями та військово-технічного співробітництва Міністерства закордонних справ України Р. Німчинський звернув увагу на те, що співпраця ВТС України з іноземними партнерами виходить з урахування насамперед євроінтеграційних прагнень та відповідних інтересів нашої країни. Таким чином, успіх у розвиток ВТС з іноземними державами прямо пропорційно залежить від ретельного та безумовного дотримання Україною міжнародних зобов'язань з окремими країнами щодо розвитку ВТС [5, с. 38].

Аналізуючи можливості співпраці у сфері військово-технічного співробітництва України та ЄС Директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння В. Бадрак відзначив цікавий парадокс. Хоча практично не існує правових перешкод для розвитку ВТС, але, частка співпраці ЄС та України протягом усіх років незалежності у цьому сегменті не перевищувала, за даними, які подає Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2,5% від загального обсягу ВТС України з іноземними державами [5, с. 68].

Голова Експертної Ради Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння Л. Поляков відзначав: «Незважаючи на те, що Україні все ж таки вдалося зберегти суттєвий науково-технічний потенціал, незважаючи на те, що в оборонний бюджет почали вкладати більш значні суми на закупівлю озброєння, але загалом ситуація як у правовому полі, на жаль, так поки що і у фінансовому, бо ці кошти не настільки значні, щоб зацікавити більш провідних виробників озброєння, все ще нагадує клаптикову ковдру. Тому що немає закону про військово-технічне співробітництво, і у нас для іноземних компаній діють одні правила, для вітчизняних державних – інші, а для вітчизняних приватних – ще інші» [8].

Експерти Фонду Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва наводять переваги для економіки України як від ВТС з державами-членами Північноатлантичного альянсу так і загалом вступу до НАТО. Як вважають науковці, вступ до НАТО надасть імпульсу закордонним інвесторам для приходу в Україну. Відбудеться збільшення інвестицій в економіку України, оскільки безпека та економіка тісно пов'язані (так в Чехії, Польщі, Угорщини впродовж року після оголошення про вступ до НАТО

інвестиції збільшилися у 3,5 рази, для Румунії зросли на 141%). Вступивши до НАТО, Україна, з великою вірогідністю, очікуватиме аналогічного ефекту, який значно перевищуватиме можливі економічні проблеми. Також вступ до Альянсу передбачає поліпшення клімату для промислової діяльності в Україні, зумовлене покращенням міжнародного інвестиційного іміджу України. Зі вступом України до НАТО нівелюється стереотип в очах міжнародних інвесторів «пострадянської країни» з верховенством корупції та злочинності над правом. Членство в західних інституціях є чітким сигналом для західного інвестора про те, що країна живе за прозорими економічними правилами. Крім цього, членство в НАТО наблизить перспективи вступу України до ЄС, відкриє європейський ринок та приєднає до відповідних програм розвитку. Також, НАТО дає змогу заощаджувати на обороні і тим самим акумулювати наявні в державі кошти продуктивніше для розвитку вітчизняної економіки. Необхідно відзначити, що витрати на приєднання до НАТО збільшують ВВП країни [2].

Отже, членство в Альянсі відкриє нові можливості для конкурентоздатних оборонних виробництв України, закладе фундамент ВТС на міжнародному рівні. Однією з конкурентних переваг України є високотехнологічний ВПК та наявність замкнутого циклу виробництва відомих на світовому ринку зразків озброєння. Це такі галузі як: літакобудування, ракетобудування, суднобудування, танкобудування, будівництво систем протиповітряної та протиракетної оборони [1]. У цьому контексті повністю нівелюється міф про те, що вступ України до НАТО передбачає занепад ОПК України, пов'язаний із переозброєнням нашої армії та запровадженням нових військових стандартів НАТО.

Таким чином, центральними органами влади у досліджуваній період здійснені певні кроки на шляху до зняття штучних обмежень у військово-технічній сфері, однак вони здебільшого були не системні та не принесли очікувальних результатів. В останні роки були визначені пріоритети та напрями практичного ВТС з НАТО, однак на перешкоді подальшому розвитку двосторонніх відносин став морально застарілий український ОПК та недосконала законодавча база.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вступ до НАТО реанімує військово-промисловий комплекс України. URL: <https://dif.org.ua/article/yasnik-23-vstup-do-nato-reanimue-viyskovo-promisloviy-kompleks-ukraini> (дата звернення: 29.09.2020).
2. Вступ до НАТО стимулює розвиток української економіки. URL: <https://dif.org.ua/article/yasnik-20-vstup-do-nato-stimulyue-rozvitok-ukrainskoi-ekonomiki> (дата звернення: 29.09.2020).
3. Військова євроінтеграція: як Україна виконує свої безпекові зобов'язання за угодою з ЄС. URL: <https://cacds.org.ua/?p=6277> (дата звернення: 29.09.2020).
4. Відбулось чергове засідання Спільної робочої групи Україна-НАТО з оборонно-технічного співробітництва. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/58007-vidbulosy-cherogove-zasidannya-spilnoji-robochoji-grupi-ukrajina-nato-z-oboronno-tehnichnogo-spirvobitnictva> (дата звернення: 29.09.2020).
5. Військово-технічне співробітництво в умовах глобалізації: український вимір: збірник матеріалів «Круглого столу» / За заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ, 2011. 80 с.
6. Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/departament-viyskovo-tehnichnoi-politiki-rozvitku-ozbroennya-ta-viyskovoi-tehniki-ministerstva-oboroni-ukraini.html> (дата звернення: 20.08.2020).
7. Лапаєв Ю. Стандарти НАТО: шлях у тисячу лі. URL: <https://tyzhden.ua/Society/195949> (дата звернення: 20.08.2020).
8. Л. Поляков презентував дослідження щодо співпраці України та ЄС у сфері безпеки. URL: <https://cacds.org.ua/?p=6419> (дата звернення: 12.08.2020).
9. Ліга оборонних підприємств України. URL: <http://ldc.org.ua/pro-ligu/> (дата звернення: 12.08.2020).
10. НАТО і Україна підписали Дорожню карту військово-технічного співробітництва. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_125994.htm (дата звернення: 06.09.2020).
11. Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/99#Text> (дата звернення: 06.09.2020).
12. Робоча група Україна-НАТО обговорила підсумки співробітництва у сфері озброєнь. URL: <http://www.na.mil.gov.ua/index.php/2018/05/24/robocha-grupa-ukrayina-nato-obgovoryla-pidsumky-spirvobitnytstva-u-sferi-ozbrojen/>
13. Співробітництво з НАТО. Біла книга 2014. Збройні сили України. Київ, 2015. С. 63.
14. Співробітництво з НАТО. Біла книга 2015. Збройні сили України. Київ, 2016. С. 77.
15. Співробітництво з НАТО. Біла книга 2016. Збройні сили України. Київ, 2017. С. 88.
16. Співробітництво Україна – НАТО у військовій сфері. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-nato-spirvobitnictvo-ukrayina-nato-u-viyskovij-sferi> (дата звернення: 19.09.2020).
17. Співробітництво у сфері реформування сектору безпеки. URL: <https://khryst-rda.gov.ua/spivrobotnictvo-u-sferi-reformuvannya-sektoru-bezpeki-12-10-04-27-02-2019> (дата звернення: 19.09.2020).
18. Україна та НАТО формують дорожню карту інтеграції в оборонно-технічній сфері. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/41941-ukrajina-ta-nato-obgovorili-stan-ta-perspektivi-oboronno-tehnichnogo-spirvobitnictva> (дата звернення: 19.09.2020).

19. Україна і НАТО визначили пріоритети оборонно-технічного співробітництва на друге півріччя 2016 року та 2017 рік. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/48161-ukrajina-i-nato-viznachili-prioriteti-oboronno-tehnichnogo-spivrobitnictva-na-drkge-pivrichchya-2016-r-ta-2017-r> (дата звернення: 19.09.2020).

20. Українська делегація на чолі із заступником Секретаря РНБО України М.В.Ковалем взяла участь у засіданні СРГ з питань воєнної реформи. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/28671-ukrajinsyka-delegacija-na-choli-iz-zastupnikom-sekretarya-rnbo-ukrajini-mvkovalem-vzyala-uchasty-u-zasidanni-srg-z-pitany-vojennoji-reformi> (дата звернення: 06.09.2020).

21. У Києві проведено засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/41944-ukrajina-ta-nato-obgovorili-stand-ta-perspektivi-oboronno-tehnichnogo-spivrobitnictva> (дата звернення: 12.08.2020).

References

1. Vstup do NATO reanimuje viiskovo-promyslovyi kompleks Ukrainy. URL: <https://dif.org.ua/article/yasnik-23-vstup-do-nato-reanimuje-viiskovo-promislovyi-kompleks-ukraini> (дата звернення: 29.09.2020).

2. Vstup do NATO stymuliue rozvytok ukrajinskoj ekonomiky. URL: <https://dif.org.ua/article/yasnik-20-vstup-do-nato-stimulyue-rozvitok-ukrajinskoj-ekonomiki> (дата звернення: 29.09.2020).

3. Viiskova yevrointehratsiia: yak Ukraina vykonuie svoi bezpekovi zoboviazannia za uhodoiu z YeS. URL: <https://cacds.org.ua/?p=6277> (дата звернення: 29.09.2020).

4. Vidbulos chervove zasidannia Spilnoi robochoj hrupy Ukraina-NATO z oboronno-tehnichnogo spivrobitnytstva. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/58007-vidbulosy-cherhove-zasidannya-spilnoji-robochoji-grupi-ukrajina-nato-z-oboronno-tehnichnogo-spivrobitnytstva> (дата звернення: 29.09.2020).

5. Viiskovo-tehnichne spivrobitnytstvo v umovakh hlobalizatsii: ukrajinskyi vymir: zbirnyk materialiv «kruhloho stolu» / Za zah. red. O. V. Lytvynenka. Kyiv, 2011. 80 s.

6. Departament viiskovo-tehnichnoi polityky, rozvytku ozbroiennia ta viiskovoi tekhniky Ministerstva oborony Ukrainy. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/departament-viiskovo-tehnichnoi-politiki-rozvitku-ozbroennia-ta-viiskovoi-tehniki-ministerstva-oboroni-ukraini.html> (дата звернення: 20.08.2020).

7. Lapaiev Yu. Standarty NATO: shliakh u tysiachu li. URL: <https://tyzhden.ua/Society/195949> (дата звернення: 20.08.2020).

8. L. Poliakov prezentuvav doslidzhennia shchodo spivpratsi Ukrainy ta YeS u sferi bezpeky. URL: <https://cacds.org.ua/?p=6419> (дата звернення: 12.08.2020).

9. Liha oboronnykh pidpriemstv Ukrainy. URL: <http://ldc.org.ua/pro-ligu> (дата звернення: 12.08.2020).

10. NATO i Ukraina pidpysaly Dorozhniu kartu viiskovo-tehnichnogo spivrobitnytstva. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_125994.htm (дата звернення: 06.09.2020).

11. Pro zakhody shchodo vdoskonalennia viiskovo-tehnichnogo spivrobitnytstva Ukrainy z inozemnyimi derzhavamy: Ukaz Prezydenta Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/99#Text> (дата звернення: 06.09.2020).

12. Robocha hrupa Ukraina-NATO obhovoryla pidsumky spivrobitnytstva u sferi ozbroien. URL: <http://www.na.mil.gov.ua/index.php/2018/05/24/robocha-grupa-ukrayina-nato-obgovoryla-pidsumky-spivrobitnytstva-u-sferi-ozbroyen/>

13. Spivrobitnytstvo z NATO. Bila knyha 2014. Zbroini syly Ukrainy. Kyiv, 2015. S. 63.

14. Spivrobitnytstvo z NATO. Bila knyha 2015. Zbroini syly Ukrainy. Kyiv, 2016. S. 77.

15. Spivrobitnytstvo z NATO. Bila knyha 2016. Zbroini syly Ukrainy. Kyiv, 2017. S. 88.

16. Spivrobitnytstvo Ukraina – NATO u viiskovii sferi. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-nato/spivrobitnytstvo-ukrayina-nato-u-viiskovij-sferi> (дата звернення: 19.09.2020).

17. Spivrobitnytstvo u sferi reformuvannia sektoru bezpeky. URL: <https://khryst-rda.gov.ua/spivrobitnytstvo-u-sferi-reformuvannia-sektoru-bezpeki-12-10-04-27-02-2019> (дата звернення: 19.09.2020).

18. Ukraina ta NATO formuiut dorozhniu kartu intehratsii v oboronno-tehnichnii sferi. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/41941-ukrajina-ta-nato-obgovorili-stand-ta-perspektivi-oboronno-tehnichnogo-spivrobitnictva> (дата звернення: 19.09.2020).

19. Ukraina i NATO vyznachyly priorytety oboronno-tehnichnogo spivrobitnytstva na druhe pivrichchia 2016 roku ta 2017 rik. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/48161-ukrajina-i-nato-viznachili-prioriteti-oboronno-tehnichnogo-spivrobitnictva-na-drkge-pivrichchya-2016-r-ta-2017-r> (дата звернення: 19.09.2020).

20. Ukrainaska delehatsiia na choli iz zastupnykom Sekretaria RNBO Ukrainy M.V.Kovalem vziala uchast u zasidanni SRH z pytan voiennoi reformy. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/28671-ukrajinsyka-delegacija-na-choli-iz-zastupnikom-sekretarya-rnbo-ukrajini-mvkovalem-vzyala-uchasty-u-zasidanni-srg-z-pitany-vojennoji-reformi> (дата звернення: 06.09.2020).

21. U Kyievi proведено zasidannia Spilnoi robochoj hrupy Ukraina – NATO z oboronno-tehnichnogo spivrobitnytstva. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/41944-ukrajina-ta-nato-obgovorili-stand-ta-perspektivi-oboronno-tehnichnogo-spivrobitnictva> (дата звернення: 12.08.2020).